

הפעם סממנים ארוטיים, אך חייב בריוסף לצאת עוד יותר משעבודו של ארוס. המלה „גוף“ חוזרת בספר פעמים הרבה, לצורך ושלא לצורך, והרבה יותר ממה שראוי לה להופיע ברומאן מחיי צפת הישנה. אך בדרך כלל מוליך אותנו בריוסף בעולמותיה של צפת ביד אמן יודע להתבונן ולהתרשם. במקום שאין צורך בנייתו, והחזיה הפשית לבגשה, גדול כוחו של בריוסף. תיאור הרעש בצפת ותיאור ההיי לולה במירון, שלל הצבעים, אירת החג, הידאה והקדושה שבלב ההמונים — כל אלה יצאו שלמים והם מן הטובים שבספרותנו הצעירה. ודומני, שאיש עוד לא הצליח לתאר ככה אותו נוף הררי, על גוניו וקיפוליו, בין שנהג בו כצייר מודרניסטי ובין ששר הזרו כפיטן לירי.

על הדמוקרטיה האמריקנית

ה. נ. ברילספורד

*The American Democracy by
Harold J. Laski. Allen & Unwin,
London 1949. 255 p.*

לאחר שקראתי את מחקרו של פרופסור לאסקי על אמריקה, זכרתי את רגשותי, עירוב והתרגשות ותימהון, כשעה שנסעתי בפעם הראשונה במסילת הברזל לרחבה, מאוקינוס עד אוקינוס, הלום מרחביה העצומים ומוכה תדמיה משלל החליפות והפרטים. בספר הזה, כביר הממדים, המחזיק כ־800 עמוד, אתה נוסע עם המחבר גם במרחבי הזמן גם במרחבי המקום. הוא כינס לכאן את הסתכלותו, קריאתו והרהוריו מת־קופת שלושים שנה, למן נסיונותיו הראשונים כמרצה במכללת הארווארד. מתקשה אני לומר אינו מסתנות רוחו עשתה עלי רושם עמוק יותר. דמיונו ההיסטורי החי מאפשר לו לחיות את העבר מחדש, ולדבר על ג'אָפּאָרסון וקאלהון כאילו ראה אותם בעיני בשר. כוחו בהסתכלות ובשיתוף־נפש מסייעו לחרוד לתוך־תוכם של יצורי אנוש הרחוקים ממנו בתכלית, כגון הכושי, או ה„בוס“ של המסלגה, או המטיף הפינדמנר טאליסטי, ולבסוף, כשהוא בא לנתח, לבקר, וצופה לתוך העתיד, הרי הוא רואה את החברה שהוא דן בה כענין של בשר ודם, על חולשותיו האנושיות וגדולתו האפית. הוא קרא הרבה ושמר בסדר ובמשטר את אשר אסף הגורנה. הוא למד הרבה מידידי הרבים, החל בתלמידיו, וכלה בשלושת השופטים הגדולים: הולמס, בראנדייס ופראנקפורטר. יחסו לאמריקה הוא יחס של ידידות, הוא מתרעם על עירוב הסנוביות וה־קנאה של מבקרים אירוטיים רבים, ודן במידת הצדק

צורתה, כאחווה בפרפרזי"עיות. צפת הופכת היסטורית, מפני שהמספר התעלם מן העובדה הפשוטה, שמחובת המספר להבחין בין התפרצויותיו של הטיפוס ההיסטרי אשר אותו הוא מתאר, לבין התיאור הניתוח של מקורות ההיסטוריה.

רוב סיפוי צפת כאן אינם יורעים אלא אחת מן השתיים: את הבינה הצרופה־המתונה או את הטירוף, שובע או רעבון, דומיה או התפרצות היסטורית. ולהיכן פנתה־הלכה נשימתם הרגילה־האנושית של תגרי צפת, נחמתיה ורצעניה? אמנם הללו נזכרים זעיר פה זעיר שם, אך אין בכל אלה כדי לצייר תמונה של הווי או אף לעצב דמות אחת שלימה. יסודיה של אלמנת הרבי מאברון מתוארים ביד אמונה. בריוסף ניצל את כל המומנטים הדראמטיים שהולוכו את אלמנת הרבי בדרך־לא־דרך, מאחר שלא ידעה אושר בחייה־משפחה, לאחר שמת עליה בעלה ובנה יהודה נספה ברעש הגדול. נטרף עולמו של האשה חיפה. מכאן ואילך איבד בריוסף כל שליטה על מאווי נפשה של גיבורתו. סחולותיה ה„מקאב־ריים“ ושיכרותה אינם אלא פיה פסיכולוגי, והוא הריז באותו „בעל תשובה“, שבא לצפת לאחר חיי הוללות ופנה אל הסיגוף, כדי לערוג שוב על חיי־בשרים עד לידי איבוד לדעת. אפשר ואפשר כי נפשות תועות כמו אלה מילאו את רחובותיה של צפת, אך ניתוחן מצריך הכשרה מיוחדת שבריוסף חסר אותה. מה בצע אישוא, להשתעשע בדיסקיפלינה זו, כשיש לו לבריוסף די והותר זולת אותו הפסיכולור־גיום המפוקס. כלום באמת נתגלה לפני המחבר רוח־המסתורין של צפת בדמויות פסיכופאטיות דוקא? כאן חסא יהושע בריוסף קודם כל לאמת הנפשית שבהווי הצפתי, ואולי גם לאמת שבישר ברומן שלו. כדי לעמוד על המום העיקרי שבספר, נרשה לעצמנו להזכיר כאן את ספרו של פראנץ ורשל, „שירת ברנאדט“, שם צוייר תהליך ההתקדשות, והמשותף לסיפור העברי והגרמני הוא הנסיון לניתוח פוזיטיבי של תהליכים נפשיים לא רגילים, ורפל משכנע בדירוג הפסיכולוגי והעניני, ואילו בריוסף מעורר ספקות משום הדילוגים האקורבאטיים, שכן הוא מרחיק מן התבונה הפוזיטיבית תהליכים הרחוקים ממנה גם מבלעדי זאת.

עד כאן על מומו של הספר, ואולם ככל שפוגם הוא, אין הוא העיקר. ברומאן הצפתי הזה הגיע בר־יוסף לרמה שלא השיג עד כאן בשום אחד מספריו הקודמים, והוא עשוי היה אולי להגיע לשלמות גדולה מנו, אילולא נטיתו לצאת ככלים שאולים של אנליזות קיצוניות התלויות על בלימה, כמעט שאין

נימת-היסוד של הספר היא בקורת סוציאליסטית על „אורח-החיים האמריקני“. לאסקי בידו להעריך את כוחה של המסורת הנאפאָרסוֹנִית; בידו להתפעל מריוואָלט ועוזריו הליבראליים; לא אחת ולא שתיים הוא מזכירנו את הגניוס האמריקני לניסויים ולהמציאות מהפכניות מניה וביה. אבל ככלות הכל, הוא מפקפק אם השלטון הסמוי של הרכוש וההון הפינאנסי ירשה לעולם שהתצרוכת הפנימית תדביק את הייצור. האם יסבול השלטון הזה, הוא שואל, את שיעור המסים הדרוש כדי לסגל את תנאי הפרולטריון הכפרי למחיה אנושית הוגנת ולהרים את כוח הקניה שלו? האם לנוכח התביעות היריבות של ההזדייגות, יגשים שלטון זה את התכנית, מיסודו של וואלס ואחריו טרומן, להפיץ ולחלק בין האזורים הנחשלים של העולם את הציוד הדרוש להגבהת רמת החיים בהם? קרוב לשער, חושש הוא, שאמריקה תנקוט מדיניות של אימפריאליזם כלכלי, אמנם לא על ידי סיפוח אלא על ידי חדירה. סיוע מארשל בצירוף הודייגות אין בו משום פתרון המניח את הדעת, יכול היה להוסיף עוד שאלה אחת. היכולה מעצמה בעלת-אשראי לעסוק עיסוק יציב בהשקעות בחוץ-לארץ, בקנה-מידה גדול, כל זמן שהיא עומדת על קיום ערף היצוא על היבוא? אין היא יכולה לקבל ריבית על השקעותיה (אלא ע"י התיירות); אפשר לה רק לחזור ולהשקיע את רווחיה בחוץ-לארץ, מכאן שהמטרה היא לא הנאת הפירות, אלא גידול מתמיד של הכוח, כאן נעוצה הסכנה של „המאה האמריקנית“.

לאסקי חוקר ובודק, לא ברוב תקוה, את סיכוייה המדיניים של תמורה במאזן הכוחות בין המעצמות. הוא מטיל ספק אם יש, או אפשר שיהיה, איזה הבדל מהותי בהשקפה ומדיניות בין שתי המפלגות השליטות, אעפ"י שהוא יודע כי הבורחים הצעירים, שהם, בדרך כלל, האמידים פחות, נוטים להיות דימוקראטים. הוא מדגיש את חוסר התאחזיה והאחדות בין הקבוצות הליבראליות. רואה הוא עין בעין את כל הקשיים הפסיכולוגיים, הכספיים והקונסטיטוציוניים אשר יעמדו בפני מפלגת שלישית, וככל זאת הוא מדבר דברים משכנעים בזכות הקמתה של מפלגת עבודה יעילה. ככל שרצוי הפתרון הזה, איני רואה תקוה להגשתה. לאסקי מרחיב את הדיבור על הצורך בשינויים בקונסטיטוציה אשר נכתבה לשם ניתול מדינה שלילית בתוך קיבוץ אנרגרי פרימיטיבי. במשך ארבע תקופות הבהונה של ריוואלט נתפתחה זו כדי יחס חדש בין השלטון הפדראלי לבין המדינות; בית הדין העליון שוב אינו מצודת הרכוש כלשעבר; יחידות אזוריות תכוללות כמה מדינות של ארצות-הברית התחילו טועלות, ולא בעמק סאָנאָסי בלבד; האגודות המקצועיות הגיעו

(ואפשר, יתר על המידה) את המקוריות שבתרבותה היוצרת של אמריקה ובהישגי חכמיה. ועם זה הוא כותב בעוז ובתוקף על הציוליציה הזאת, על פולחן ההצלחה שלה, על עצמת „הממשלה הסמויה“ של המיליונרים והבוסים, על קוצר ידה לפתור את הסתירות הפנימיות של הקפיטליזם ועל סכנתו של מין האימפריאליזם המיוחד אשר לה.

היקפו של הספר הגדול הזה הוא אָנציקלופדי. אתה מוצא כאן את צמיחתה של המסורת האמריקנית, השעת הקונסטיטוציה, אופי המפלגות, הספרות, שיטת החינוך, העתונות והרדיו ומקצועות המשפט והרפואה. נקל יותר לזכור מה שנשמט מאשר לסקור כל מה שיש כאן, הדין בבעיות דלדול הקרקע והיערות אפשר מן המועיל היה לעשותו מקיף יותר. כוחו של לאסקי הוא בתיאור קבוצות אנשים ונשים, במוחש. הוא כותב דפים מזהירים על אפיו של איש-העסקים, רואה את מעלותיו לא פחות מחולשותיו המהירות. מנסיונו האישי הוא מצייר לפנינו תמונה מדאיגה של חיי האוניברסיטה. כמיטב הספר נראה לי הפרק על הכנסיות והמסורת הדתית. לפנינו תמונה-שליביון משעבוד הכנסיות לייצרני הכתנה במדינות הדרום. הם מפרגסים את הכהנים שיתנו „אופיום“ במשורה לעובדיהם. אף על פי כן הוא מצליח לפרש את המונד דמנטליזם פירוש פסיכולוגי שאינו מחוסר אהדה. דבריו על גורל שני מעוטמים גזעיים, הכושים והיהודים, מסעירים את הנפש וצודקים ללא משוא-פנים. הוא כובש את זעמו על האנטישמיות ומנסה להביגה כחיפוש השעיר לעזאזל בתוך חברה מתפררת.

הדין עמו כשהוא אומר כי הקתוליות עדיין לא נש-תורה מלוא שיזור בתוך המסכת האמריקנית המסור-תית, אף על פי שהשפעתה המדינית הגדולה היתה ניכרת יפה במשך תקופת שלטונו הארוכה של רוֹזֵר וָאָלט. מה יקרה, תמהני, אם האפיפיור העתיד ייבחר מבין אחד החשמנים האמריקניים? בעשרות השנים האחרונות נתקרבו האירים והצ'כים למעמד השוויון אשר זיכו בו את הגרמנים והסקאנדינאויים מאז; אבל האיטלקים, הפולנים, הסלוואקים, היונים והמכסיקאים (בסדר זה של סוחת-והולך) עדיין הם בין הגזעים המדוכאים ומקופה-חזוקיות. מן המשובחות בספר הן הפיסקאות שבהן מתאר לאסקי, בתורה עד ראייה, את עניו של הפרולטריון הכפרי הגדל, אלו הפועלים-החוכרים במדינות הדרום מדולדלות הקרקע, את האריסים הקטנים השקועים בהובות, ואת ארבעת או חמשת המיליונים של סועלים מחוסרי בית הנורדים על פני היבשת לקצור את יבולי החוות הממוכנות. תיאורו את שלטון ה„בוס“ בערים מדגיש בפרט-פרטים אינטימיים את טוב-לבו לא פחות משחיתותו.

הוֹמוֹ סְפִינְס ?

מרדכי רושנלד

Philosophy and Politics by Bertrand Russell (Cambridge University Press), London 1947.

„אנו חיים שוב בתקופה של מלחמות הרת. אלא שדת נקראת עתה. אידיאולוגיה. רבים רואים עתה את הפילוסופיה הליבראלית כמרוסנת מדי וכהולמת את גיל-העמידה; הצעירים האידיאליסטיים מחפשים משהו שיש בו יתר עוקץ, משהו שיש בו הלכה פסוקה על כל קושיותיהם. משהו התובע פעילות שבשליחות והנותן תקווה לימות המשיח שיובאו על ידי כיבוש. בקיצור, אנו שוקעים בתקופה מתודשת של אמנה“ (עמ' 23). הדברים יוצאים מסיו של ברטרנד ראסל בהרצאתו המאלפת על „פילוסופיה ופוליטיקה“, אך הם אוסיניים לרוחות המנשכות בעולם. ואף בעולמנו הקטן בכלל. הביטחון המחולט, העיוור, בטחון האיש הדתי, שבביטוייו היום-יומיים הוא מסמל את הקנאות של המאמר מין בעיקרי אידיאולוגיה. אינו קנין של המפלגות הקיצוניות גרידא, אלא הפך גם לקנין המפלגות „מתונות“.

לעומת הדוגמאטיות והקנאות הכרוכות ב„דתות“ וב„אידיאולוגיות“, מעמיד ראסל את הליברליות. „האמונה הליבראלית היא, למעשה, אמונה של חזיתותך לחיות, של סבלנות וחירות במידה שסדר ציבורי מרשה זאת, של מתינות והעדר קנאות בתכניות פוליטיות... הליבראל האמתי אינו אומר, זו אמת; הוא אומר, אני נוטה לחשוב כי בנסיבות הנוכחיות דעה זאת היא, כנראה, הטובה ביותר“ (עמ' 21). ואין לסעון שלפנינו עוֹד דוקטרינה. ההבדל עמוק יותר: „לא מה הן דעותיה, אלא איך גורסים אותן, בזה מהותה של ההשקפה הליבראלית; כמקום לגרוס דעות באופן דוגמאטי, גורסים אותן באופן נסיוני, ומתוך הכרה שראיה חדשה תוכל להביא ככל רגע לידי ויתור על דעות אלו. זהו דרכן של דעות במרע. בניגוד לדרכן בתיאולוגיה... המדע הוא נסיוני, ולא דוגמאטי; וכל דוגמה שאינה ניתנת לשינוי היא בלתי-מדעית. ההשקפה המדעית היא, לפיכך, בן-זוג איני-טלקטואלי לדבר שנקרא, בתחום המעשה, ההשקפה הליברלית“ (עמ' 22).

לפנינו לא רק ניסוח ההשקפה הליבראלית, אלא גם הבלטת החוליה המחברת להִי־נפש בחיי ציבור ומדינה להשקפת עולם כללית. חוליה מחברת כזו היא, בדרך כלל, התבטאותה של ההשקפה הכללית בחיי-החברה; דינם של חיי-החברה נגזר באופן דיי-דוקטיבי מההשקפה הכללית. הדת הישראלית למ-

למעמד משופר, אף על פי שעודנו רחוק מיציב, ואולם הריסונים והאיזונים הישנים שבקונסטיטוציה עדיין גדולים ועצומים הם דיים לכבול אפילו ידי נשיא חזק.

התיקונים הקונסטיטוציוניים שמציע לאסקי מכיר ונים, קודם כל, להבטיח את יכולתו של הנשיא לסעול כמשך כל תקופת כהונתו. תקופה זו יש להאריך עד שש או שבע שנים; על הבחירה מחדש יש לאסור. ומן הראוי לתת לנשיא סמכות לפזר את הסינאט, לאסקי טוען לתיקונים אלה ברוב כשרון. אפשר שישנו את מטרותם, אבל האם לא יהיה צורך בשינויים מחאימים גם בקביעת זמן הבחירות לשינוי בתי הקונגרס? הקונסטיטוציה היא „דבר שבקדושה“, ומסופקי אם תיקונים נוקבים כאלו ניתנים להתגשם. ככל שסקירתו הביקורתית של לאסקי את האורגאנים השונים של הקונסטיטוציה ערוכה בכשרון, הרי הוא נושא פנים לסינאט, ודאי שיש לסינאט הדר והשיבות — עד שיקום נואם-הבלן שיפריע את מהלך הדברים בתיקונים; תמיד היה בו בסינאט מספר אנשים בעלי כשרון; וליסודיות דיוניו יצאו מוניטין. ואולם ייצוגם של האוכלוסים התעשיינים והמתקדמים בו הוא הרבה פחות מן המידה; המדינות הכפריות הקטנות והמפגרי רות מיוצגות בו יתר על המידה; אכן, כפי שהוא עצמו מדגיש, פחות מחמישית האוכלוסיה האמריקנית בוחרת את מרבית הסינאט. מבחינה עקרונית, מיטיב לאסקי להגן על זכותו של הסינאט לפקח על מדיניות החוץ. אך הסניגוריה שלו על תולדות קיום הזכות אינה נראית לי משכנעת. כל סינאטור מרניש שיש בידו הבעלות האישית על החלק התשעים-וששה מן הריבונות של אמריקה; הוא שומר על רכושו בקינאה מופרזת מפני הנשיא, וגם מפני כל ארגון בינלאומי.

הספר הזה, הכתוב בכשרון ובהדה, הוא בלי ספק, מטובי המחקרים אשר נכתבו במאה הזאת. כמה חסרות נות ניתנים לתיקון במהדורה שניה. יש כאן יותר מדי חזרות; שתי הבאות ארוכות ונמצות, אחת של הבישוף לורנס ואחת של דניאל וֶאֶבֶסטֶאָר, ניתנות פעמיים בשלימות. לאסקי ביקש להגיע לשלימות של היקף, אך מוטב היה אילו השכיל לברור יותר. הוא מזכיר על רגל אחת יותר מדי אישים קטנים ויותר מדי ספרים מעוטי חשיבות. קוראיו שאינם אמריקנים, ביחוד הצעירים בהם, ירגישו לעתים קרובות בחסרון פסוקים של הסבר, כמה מאתנו יזכרו עתה את אימי שביתת הומסטאד או ידעו כי מאריאן אנדרסון היא זמרת כושית מזהירה ובעלת הרבות? אך לא אסיים בנימה של ביקורת. הספר הוא תרומה נכבדה להבנת אומה גדולה ומלאת חיים. הוא גם חיוק לתביעה הסוציאליסטיית לחברה של שווים.